

Připomínka k obnově štítů na průčelí domu čp. 603/I na nároží Staroměstského náměstí a Celetné ulice

Jiřina MUKOVÁ

ANOTACE: Příspěvek se věnuje domu čp. 603/I na Staroměstském náměstí, při jehož rekonstrukci v 80. letech minulého století byly na střechu vráceny repliky původních střešních štítů, snesené při přestavbě v roce 1858. Příspěvek připomíná stavební dějiny objektu a charakteristiku jeho dispozice a členění.

Dům „U Bílého jednorožce“, čp. 603/I (podle dřívějších majitelů též Pelechovský či Trčkovský) je situován na jednom z pohledově nejcitlivějších míst historického jádra Prahy. Nachází se na základech dvou románských domů, v gotice byl významně přestavěn, rovněž v pozdější době prošel renesanční a pak pozdně barokní úpravou (1770), kdy byla průčelí v celé délce ukončena atikovými štítky s volutovými křídly i ve dvouosé ustupující části, jak dokládá bohatá ikonografie. V rámci adaptací provedených podle plánů arch. Jana Bělského v roce 1858 bylo zvýšeno třetí patro, sneseny atikové štíty, vloženo nové schodiště a provedeny další zásahy v jeho okolí uprostřed dispozice – nadále dům kryla nízká sedlová zvalbená střecha až do rekonstrukce Královské cesty v 80. letech minulého století, kdy byla atika se štíty provedena jako replika. Jejich absence v průběhu více než sta let výrazně narušovala mimořádné kompoziční řešení západní strany bloku Týnského chrámu.

Historie objektu

Podle archivních pramenů je dům poprvé připomínán k roku 1363, kdy již měl za sebou složitou vývojovou etapu. Jeho základem je totiž románský dům, jehož přízemí můžeme dosud spatřit ve sklepech při nároží; další objekt románského původu stál v místě pravého dvorního křídla. Oba domy pocházejí patrně až z 13. století, raně středověkého původu je zřejmé i obvodové zdivo přízemí. Po polovině 14. století byly domy rozšířeny ve dvojici gotických domů s podloubím, gotická jsou v základu i dvorní křídla a sklepy, nacházející se pod pravým románským domem, dodatečně vyhloubené. Důkaz o pozdně gotické podobě domu, jehož radikální přestavba proběhla někdy v první třetině 16. století při zachování staršího gotického podloubí, byl zjištěn objevem zazděných oken v rámci opravy průčelí při rekonstrukci Královské cesty.¹ Nálezová zpráva či plánová dokumentace k průzkumu průčelí ale nebyly nalezeny. Jan Muk zmiňuje bohaté zachované

1

ostění oken ve druhém patře se spolehlivě určitelným rytmem okenních otvorů sdružených po dvou a v trojici. V prvním patře měla okna odlišný rozvrh. Horní okna (druháho patra) ne náležela obytnému podlaží, nýbrž falešnému patru, snad střešnímu pološtítu, který byl součástí dvou sedlových střech s polovalbami, s hřebeny kolmo k průčelí. Podobu tohoto průčelí s pozdně gotickými okny, avšak již s mladšími renesančními štíty zachytil pohled na Staroměstské náměstí z roku 1667,² dokládající i různou šířku arkád loubí – levá dvojice užší než pravá. Tento prospekt Staroměstského náměstí je velmi cenný svou spolehlivostí a přesností vyjádření detailu. Výrazně zasáhlo do organismu budovy období renesance, je muž náležejí zvýšení hlavní budovy o atikové štíty, kdy byly oba do té doby samostatné domy spojeny a zvýšeny; atikové patro nebylo ještě využíváno jako obytné. Až roku 1770 bylo do atikového podlaží vloženo obytné polopatro a fasáda upravena zhruba do dnešní podoby.

Obr. 1. Vincenc Morstadt, Staroměstské náměstí – východní strana v roce 1852. Kolorovaná rytina (Převzato z HLAVSA, Václav. Praha očima staletí. Praha : Orbis, 1984. Bez ISBN).

■ Poznámky

1 LÍBAL, Dobroslav; MUK, Jan. *Staré Město pražské: Architektonický a urbanistický vývoj*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN80-7106-167-0. S. 232.

2 ROUBÍK, František. *Iluminace pražských měst v XVII. a XVIII. století. S prospektem Staroměstského náměstí. Časopis společnosti přátel starožitností českých*. 1931, roč. 39., č. 1. Bez ISSN. S. 145, příloha I.

2

Střechu zakrývala řada štítů, které byly sneseny v roce 1858 v souvislosti s pozdně klasicistní přestavbou domu Janem Bělským. V interiéru bylo vybudováno především hlavní schodiště a zaklenut prostor v levé části přízemí (plány přestavby, údajně uložené ve stavebním archivu Prahy 1, nebyly aktuálně k dispozici). Poté následovalo období, kdy objekt kryla pouze sedlová zvalbená střecha. Do dnešní podoby s atikovými volutovými štíty byl objekt obnoven v souvislosti s rekonstrukcí Královské cesty v 80. letech podle projektu SÚRPMO z roku 1983.

Stručné zhodnocení průčelí a dispozice

Dům je založen na příčně obdélné parcele se dvěma dvorními křídly po stranách nevelkého dvorku, s předloženým loubím, které v rozsahu dvou okenních os nedosahuje až k nároží. Hlavní třípatrové průčelí je situováno do náměstí s rozvrhem oken 3–4–2, v patrech je v zásadě jednotné, v přízemí odděleném kordonovou římsou se čtyřmi lomenými arkádami gotického loubí, prozrazujícími dosud dvojici gotických domů v rozsahu tří os se dvěma užšími arkádami, vpravo širšími. Průčelí pater zdůrazňují průběžné parapetní římsy prvního a třetího patra, okna obou spodních pater se nacházejí ve stuho-
vém rámování s plastickými suprafenestrami, nízké třetí patro je prolomeno okny rámovanými pouze šambránami.

Sklepy jsou situovány ve dvou výškových úrovních. Dispozici přízemí tvoří hloubkový čtyřtrakt. Pod nárožními prostory přízemí se nachází prostor zaklenutý dvěma poli křížové klenby pozdně románského původu oddělenými dodatečně vloženým pasem. Z tohoto prostoru je přístupný další sklep, prohloubený v gotice. Při vstupu je osazen půlkruhový románský portálek. Další fragment románského

sklepa se zachoval pod pravým dvorním křídlem s pravou hloubkovou zdí a zadním čelem vyzděnými z kvádříkového zdiva. Ve zbývajících dispozicích sklepů se dochovaly převážně gotické valené klenby porušené vložením mladších schodišť v období baroka a novodobě. Nejseverněji položený sklep při levém okraji parcely je zaklenut cihelnou, patrně barokní klenbou. Přízemí je v rozsahu tří traktů zleva předloženo křížově zaklenuté loubí s žebry s profilací hruškovce, ve vrcholu s terčovými svorníky s rozetami a erby a s profilovanými konzolami. V loubí se dochoval gotický portál s profilací hruškovcem a výžlabky, ostatní otvory v loubí s novodobě upravenou profilací. Prostor vlevo od průjezdu je zaklenut v přední části zrcadlovou klenbou z doby přestavby v roce 1858. Navazující klenba barokního původu byla doplněna v klasicismu dvojicí toskánských sloupků. V průjezdu jsou pozdně barokní oplechované dveře v tesaném pískovcovém portálu s uchy a kapkami. Vpravo se nachází prostor s renesanční výsečovou klenbou s hřebínky, který byl zkrácen vložením visutého klasicistního schodiště. Renesanční klenby s výsečemi s hřebínky na hranách se zachovaly i v prostorech při nároží. Fragmentárně zde byla obnovena v okenních nikách renesanční fresková malba. Dispozice pater je plochostropá, navazující na rozvrh přízemí, s výjimkou prostorů dvorních křídel s částečným zaklenutím pozdně barokními klenbami.

3

4

Obr. 2. Iluminace na Staroměstském náměstí v r. 1667, kolorovaná rytina (převzato z ROUBÍK, František. *Iluminace pražských měst v XVII. a XVIII. století. S prospektem Staroměstského náměstí. Časopis společnosti přátel starožitností českých. 1931, roč. 39., č. 1. Bez ISSN, S. Příloha I.*)

Obr. 3. Praha-Staré Město (MČ Praha 1), Staroměstské náměstí, pohled od orloje k Týnskému chrámu. Stav po snesení štítů (převzato z PLICKA, Karel. *Praha ve fotografii. Praha: Orbis, 1960. Bez ISBN.*)

Obr. 4. Praha-Staré Město (MČ Praha 1), dům čp. 603/I, hlavní fasáda do náměstí, současný stav. (Foto: Jiřina MUKOVÁ, 2014)